

Zaalberg te *Bergum*.¹¹ Het kan nog curieuzer. In datzelfde jaar 1970 vierde de afdeling 's-Gravenhage van de NPB haar jubileum met een herdenkingsdienst. In de preek ontwikkelde de voorganger N. van der Wall over het ontstaan van de NPB een volstrekt eigen visie: de Bond was ontstaan uit de contacten tussen een groep van moderne predikanten in Noord-Nederland; een kring van intellectuelen (De Dokkumer Krans) en de hiervoor reeds genoemde 'Haagsche Heeren', die zich hadden verenigd op de naam 'Vrijheid en Godsdienst'.¹²

Over het modernisme in Friesland

Er zijn historici die zich indringender hebben beziggehouden met de betekenis van de zgn. Dokkumer Krans voor de totstandkoming van de NPB. De naar alle waarschijnlijkheid oudste studie is tegelijkertijd de grondigste. Bedoeld wordt H.J. Busé: 'Het modernisme in Friesland omstreeks 1870'.¹³ De doopsgezinde predikant en kerkhistoricus uit Hallum gaf in zijn beschouwing een boeiend beeld van deze zijde van het kerkelijke leven in Friesland tijdens de tweede eeuwheft. Bij hem vindt men geen spoor van de naam Dokkumer Krans, wel wees hij op het bestaan van een gezelschap van moderne theologen dat, sedert het midden van de jaren zestig, één keer per maand bijeenkwam in de consistorie van de Hervormde kerk van Dokkum. Hoe boeiend en inspirerend deze samenkomsten waren weten we van één van de leden zelf. De bekende moderne predikant A.S. Carpentier Alting (1837-1915), die de Hervormde Gemeente van Dokkum diende in de jaren 1865-1882, heeft ons daarvan namelijk een fraaie beschrijving nagelaten.¹⁴ Busé signaleerde dat ook en wees eveneens op de betekenis van het gezelschap – door Carpentier Alting 'Onze Krans' genoemd – voor de vergadering van moderne predikanten in de noordelijke provincies (1868). De invloed die de vriendenkring zo uitoefende op de vorming van de vereniging *Gewetensvrijheid* en daardoor – indirect – op de stichting van de NPB was z.i. dan ook evident.¹⁵ Interessant is wat Busé vermeldde omtrent de invloed die de Groninger

Richting destijds in Friesland had. Die was volgens hem toen nog volop aanwezig en ook de moderne leden van 'Onze Krans' ontkwamen daar niet aan. Hij zag die Groninger inslag vooral in het tijdschrift dat de Krans sedert 1868 uitgaf, *De Nieuwe Richting in het Leven. Bladen ter godsdienstige volks-ontwikkeling* richtte zich, evenals het Evangelische *Geloof en Vrijheid* (1867) vooral op het ontwikkelde gemeentelid.¹⁶

In Busé's belangwekkende artikel is dus geen sprake van de naam Dokkumer Krans. Vijfendertig jaren later dook de naam echter wel weer op in een wetenschappelijke publicatie, nl. in M. Stavermans dissertatie *Buitenkerkelijkheid in Friesland*.¹⁷ Opmerkelijk is tevens dat hij – in tegenstelling tot Busé – in het tijdschrift *De Nieuwe Richting in het Leven* absoluut geen Groningse invloeden had aangetroffen. Hij zag slechts 'pur sang Modernisme'.¹⁸ De historicus G. Abma tenslotte constateerde in 1980, waarschijnlijk in navolging van Staverman, het bestaan van een grote kloof tussen Evangelischen en modernen in het negentiende-eeuwse Friesland. Wat de naam Dokkumer Krans betreft was Abma voorzichtig. Hij schreef over de Dokkumer Kring en voerde zo een nieuwe term in.¹⁹

De zogenaamde Dokkumer Krans

Uit het voorgaande is wel duidelijk geworden dat de plaatsbepaling van een Dokkumer Krans voor het ontstaan van de NPB niet zo eenvoudig is. Toch bestaan er twee bronnen die wat meer helderheid kunnen verschaffen. De eerste leverde de Leeuwarder historicus, boekhandelaar en archivaris Wopke Eekhoff. In 1867 namelijk schreef hij de brochure *De DokkumerKrans. Een gesprek in de Prinsentuin*. Daarin worden, in de vorm van een dialoog, de ontwikkeling en de betekenis van de Leeuwarder burgemeester Thijs Feenstra (1765-1840) geschetst. Deze genoot in de jaren tachtig van de achttiende eeuw – althans volgens Eekhoff – zijn vorming eigenlijk te Dokkum. Niet aan de Latijnse school aldaar, maar wél in het zgn. Zondagmiddaggezelschap waar Feenstra in die tijd lid van was geworden. Op de eerste dag van de week, omstreeks theetijd, besprak een aantal Dokkumer